

I. Batiuk, teaching assistant
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

FEATURES OF NAGASAKI DIALECT IN THE NOVEL “SILENCE” WRITTEN BY ENDO SHUSAKU

This article deals with the Nagasaki dialect features of the novel “Silence” written by Endo Shusaku. The usage of dialecticisms as indicators of particular region is an important component of the writer’s style. We investigate lexical and grammatical markers of this dialect in the novel.

Key words: *dialecticisms, literary language, Nagasaki dialect.*

И. Батюк, ассист.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов

ОСОБЕННОСТИ НАГАСАКСКОГО ДИАЛЕКТА В РОМАНЕ ЕНДО СЮСАКУ «МОЛЧАНИЕ»

В статье рассмотрены особенности нагасакского диалекта в романе Эндо Сюсаку «Молчание». Использование диалектизмов в качестве региональных индикаторов является важной составляющей авторского стиля писателя. Проведен обзор лексико-грамматических маркеров этого диалекта в романе.

Ключевые слова: *диалектизмы, литературный язык, нагасакский диалект.*

УДК 811.521’255.4

І. Дергачова, ассист.,

Київський національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова, Київ

ЯПОНСЬКІ РЕАЛІЇ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Статтю присвячено дослідженню способів перекладу японських реалій, що наявні у дитячій літературі. Проаналізовано труднощі, що виникають під час перекладу зазначеного феномену з японської мови на українську, на матеріалі перекладів І.П. Дзюба та О.І. Бондаря.

Ключові слова: *японські реалії, дитяча література, способи перекладу, труднощі перекладу, особливості відтворення.*

Мовні реалії – це одна з найскладніших проблем, що виникають при перекладі. Дослідження реалій до теперішнього моменту представляє великий інтерес і знаходиться у полі діяльності не тільки мовознавства, а й культурології, лінгвокраїнознавства та інших наук.

Японські реалії, що трапляються в дитячій літературі, здебільшого подаються у перекладі таким чином, щоб не первантажувати сюжет казки незнайомою для

дитини лексикою, але при цьому ознайомити юного читача з японською культурою та цінностями.

Читач, знаючи буквальні значення слів і навіть розуміючи зміст усього речення, на жаль, не завжди може забезпечити собі всю повноту сприйняття прочитаного. Часто йому доводиться співвідносити значення будь-якого слова з певними конотаціями або зі значеннями, надбаними в ході розповіді. Як раз на цьому етапі і виникає проблема доцільності перекладу реалій, чому присвячуються все більше нових робіт, оскільки переклад саме цих лексичних одиниць відіграє велику роль для розуміння всього тексту.

Актуальність цієї роботи пов'язана з появою все нових перекладів дитячих творів та потребою обґрунтування основних методів перекладу дитячої літератури.

Мета роботи – дослідити поняття реалії та підходи до її класифікації, а також специфіку перекладу японських реалій, що трапляються в японських казках.

Об'єктом нашого дослідження виступає мова японських народних казок та їхніх перекладів українською мовою. Предметом цього дослідження є методи, що їх використовують перекладачі під час перекладу дитячої літератури. Наукова новизна полягає у тому, що вперше було зроблено спробу комплексного аналізу способів перекладу японських реалій саме на базі перекладів дитячої японської літератури.

Дослідженням перекладу реалій займалися Л. Бархударов, С. Влахов, С. Флорін, А. Вежбицька, Р. Зорівчак, М. Гаспаров, І. Бондаренко, В. Комісаров, А. Букрієнко та багато інших науковців.

До мовних реалій належать слова та словосполучення, які не мають ні повних, ні часткових відповідників у словнику іншої мови [2, с. 183].

До безеквівалентної лексики відносять:

- слова-реалії – словникові одиниці, які означають предмети, поняття і ситуації, що не існують у практиці іншомовного соціального колективу;

- власні імена (особові імена, географічні назви, назви установ, організацій, газет тощо) [2, с. 183].

У цій статті ми розглянемо саме слова-реалії, тобто такі, що позначають різного роду предмети побуту, матеріальної та духовної культури, що є властивими лише певному народові

А. Букрієнко та К. Комісаров пропонують класифікацію, за якою слова-реалії можна поділити на декілька груп:

I. Історико-семантичний підхід:

1) власне реалії, наприклад *パチンコ* /пачінко/ *ігрові автомати пачінко*, *剣道* /кендо:/ *японське фехтування*;

2) історичні реалії – архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дистантної лексики, тобто зазвичай не вживаються у сучасному мовленні, наприклад, *切腹*/сеппуку/ *ритуальне самогубство*, *浪人*/ро:нін/ *самурай, який втратив сюзерена*. Таким реаліям властива сема «минуле», пов'язана зі старінням референта, виходом позначуваного ним слова з царини активної суспільної практики. Крім національного, для них характерний також і хронологічний колорит.

II. Структурний підхід:

1) реалії-одночлени, наприклад 幕府 /бакуфу/ *військова адміністрація під час правління шьогуна*, 茶道 /садо:/ *чайна церемонія*, 交番 /ко:бан/ *маленький відділок поліції*;

2) реалії-полічлени номінативного характеру, наприклад, 義理チヨコ /гірі чьоко/ *шоколад, який жінка повинна подарувати різним людям із почуття обов'язку на День святого Валентина*;

3) реалії-фразеологізми, наприклад, 墨をする/сумі-о суру/ *підлабузничати* (букв.: *терти туш для занять каліграфією*) [2, с. 184].

А також з погляду перекладацької практики можна ще виділити явні і приховані реалії:

Явні реалії – це такі слова, належність яких до реалій не викликає жодних сумнівів: 神社/джінджя/ *синтоїстський храм*, 芸者 /гейшя/ *гейша*.

Приховані реалії – це такі слова, які, з одного боку, ніби і мають відповідники у мові перекладу, але, з іншого, значення цих двох слів не зовсім відповідають одне одному, наприклад, 旅館 /рьокан/ *готель у японському стилі*, はかま /хакама/ *широкі штани, традиційний чоловічий одяг* [2, с. 184].

Відтворення семантико-стилістичних функцій реалії при перекладі є, мабуть, одним із найскладніших питань перекладознавства.

Т. Кияк наводить такі способи відтворення реалій у перекладі:

- 1) транскрипція, транслітерація;
- 2) гіпо-гіперонімічний переклад;
- 3) уподібнення;
- 4) описативна перифраза;
- 5) калькування [цит. за: 1, с. 61].

А. Букрієнко та К. Комісаров пропонують такий перелік способів відтворення реалій:

- транскрипцію;
- гіперонімічне перейменування;
- описативну перифразу;
- комбіновану реномінацію;
- калькування;
- міжмовну транспозицію на конотативному рівні;
- метод уподібнення;
- контекстуальне тлумачення реалій [2, с. 185].

Але жоден із цих способів не є досконалим, тому перекладач повинен бути досить уважним і ретельним при виборі того чи іншого способу.

С. Влахов зазначає, що транскрибувати слід лише реалії, що виведені на передній план і лише якщо на них сконцентровано основну увагу. Т. Кияк вважає, що транскрипція має використовуватися там, де важливо зберегти лексичну стислість позначення, а також підкреслити специфічність реалії, яка не має відповідника у мові перекладу [цит. за: 1, с. 61]. Наведемо приклади з казок: 囲炉裏 /ірорі/ *ірорі* (багаття з деревного вугілля в заглибині у домівці посеред приміщення в японському старовинному будинку для приготування їжі та опалення); 家来 /керай/ *керай* (васал великого

японського князя або мікадо, у ширшому розумінні – слуга взагалі); 下駄 /гета/ *гета*. Транскрипція реалії зазвичай потребує коментарів чи приміток.

Метод уподібнення або денотативної субституції – використання подібного терміна, що підпорядковується спільному родовому поняттю. Завдяки цьому способу можна досягти певної відповідності, але бувають випадки спотворення смислу тексту [1, с. 62]. Так, у перекладі казки *だんごをなくしたおばあさん* «Старенька, що загубила свою пампушку», слово-реалія *だんご*/данго/ букв. «японські круглі мочі на паличці» було перекладене українським словом *пампушка*. Наведемо ще декілька прикладів: 餅/мочі/ у перекладі *коржі, рисові оладки*; かさ/каса/ букв. «великий конусоподібний солом'яний капелюх», перекладається як *капелюх*; お札 /офуда/ букв. «талісман, що його отримують у синтоїстському храмі» *амулет*; 草鞋 /вараджі/ букв. «національне японське солом'яне взуття» *сандалії*; お殿様 /отоносама/ *вельможа*. Всі ці варіанти перекладу не розкривають реалію повністю, а іноді навіть вводять читача в оману. З одного боку, цей метод не перенавантажує читача невідомою лексикою, особливо коли йдеться про дітей-читачів, а, з іншого, втрачається іноземний колорит.

Міжмовна конотативна транспозиція або конотативна субституція – це заміна реалії однієї мови реалією іншої мови з іншим денотативним, але рівноцінним конотативним значенням [1, с. 62]. Наприклад, 赤鬼 /акаоні/ букв. «рудий оні» (казкова потвора з червоними очима, рогами та іклами, що часто трапляється в японських казках як уособлення зла) було замінено українською реалією *анциболот* – в українській міфології *демон, що живе на болотах, головний болотний чорт*, 唐辛子味噌 /то:гарашімісо/ букв. «місо з червоним перцем» у перекладі *розтерте гірчичне листя*. Такий прийом краще застосовувати при перекладі реалій народу, близького до своєї культури, тож у японсько-українському перекладі його не завжди можна використати.

Дескриптивна перифраза – це пояснення реалії за допомогою словосполучення; прихований коментар, що допомагає читачеві зрозуміти невідому реалію [1, с. 63]. Наведемо декілька прикладів дескриптивної перифрази у казках: お弁当 /обенто:/ *рисовий колобок із коробки*, おこぎり /онігірі/ *рисовий колобок*, お姫さま /охімесаме/ *дочка вельможі*, 鬼 /оні/ *червоношикіре чудовисько*.

Комбінована реномінація (відтворення з поясненням) – транскрипція з описовою перифразою, рідше – з гіперонімом; зазвичай такий спосіб надає читачеві достатню інформацію про відповідне явище [1, с. 63]. Наприклад, назву тварини, яка часто виступає як персонаж японських казок, たぬき /танукі/ букв. «енотовидний собака» О. Бондар перекладає як *борсук Танукі*, використовуючи гіперонім і транскрипцію одночасно; お地藏さま /оджідзо:сама/ *статуя Дзідзо* (за новими нормами *Джідзо*). Пояснення не мають бути занадто довгими, оскільки вони відіграють лише допоміжну роль [2, с.135].

Калькування (дослівний переклад) – це особливий вид запозичення, за якого структурно-семантичну модель мови-джерела поелементно відтворюють матеріальними засобами мови перекладу [2, с.146].

Семантичне увиразнення – це заміна реалії іншою реалією мови оригіналу у контексті перекладу. В цьому разі перекладач добирає лексеми, запозичені мовою перекладу

в їхній оригінальній формі, за умови, що їхня семантика є краще відомою іноземному читачеві, ніж семантика вжитих у тексті оригіналу реалій [1, с. 64].

Синонімічна компенсація – відтворення запозиченої реалії, засвоєної як мовою оригіналу, так і мовою перекладу з третьої мови. В такому разі перекладач не замислюється над тим, яким способом їх слід перекладати, автоматично обираючи запозичений відповідник у мові перекладу [1, с.65].

Використання сталих еквівалентів – це прийом для відтворення назв установ, організацій, деяких географічних назв та імен деяких відомих людей: 大和 /Ямато/ Країна вранішнього сонця [2, с.136].

Опущення є одним із найменш прийнятних перекладацьких прийомів. Вважається, що цей прийом не варто застосовувати для художнього перекладу, тому що він передбачає брак у тексті перекладу тих культурних алюзій, які наявні у тексті оригіналу [1, с. 65].

Не слід забувати, що формування реалій обумовлюється тією картиною світу, яка існує в певному суспільстві. У формуванні картини світу японців виступало міфологічне мислення (міфологізоване світобачення), взагалі характерне для архаїчних періодів усіх суспільств та їхніх культур.

Отже, розглянувши класифікації реалій, а також специфіку їхнього перекладу на матеріалі японських народних казок, ми дійшли висновку, що переклад реалій – це непроста проблема для перекладача, особливо коли йдеться про дитячу літературу. З одного боку, для збереження національного колориту та звукового образу слова, на нашу думку, найбільше підходить метод комбінованої реномінації, але тільки у разі, якщо описова перифраза не буде занадто довгою, адже текст, перевантажений дескриптивною інформацією, втрачає свою художню красу. З іншого боку, враховуючи, що дитяча література розрахована на дітей, використання слів, подібних до рідної мови, замість складних іноземних понять вважається неминучим. Перекладач може застосовувати різні способи при перекладі реалій, але необхідно максимально зберігати національний колорит і культурні особливості, оскільки саме завдяки ним створюються уявлення про націю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бондаренко І.П.* Методологія художнього перекладу: Навчальний посібник для студентів-японістів / Бондаренко І.П., Комарницька Т.К., Семенко С.М. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 412 с.
2. *Букрієнко А.О.* Теорія і практика перекладу. Японська мова: навч. підр. / А.О. Букрієнко, К.Ю.Комісаров. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Т.1. – 316 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Японські казки. – Харків: Торнадо, 2000. – 48 с.
2. Японські народні казки: Для мол. шк. віку / [упоряд., вступ. слово та пер. з яп. І.П. Дзюба, мал. О.М. Михайлової-Родіної]. – К.:Веселка, 1986. – 151 с. (казки народів світу)
3. 25 кращих японських казок / [уклад., пер. з япон. мови, передмова і прим. О.І. Бондаря, С.Уємури]. – Одеса: Астропринт, 2003. – 232 с.